

Rozwiązania dotyczące nieletnich we współczesnym prawie polskim

Autor tekstu: **Miłosz Obłoz**

Dzieciństwo oraz dojrzewanie są naturalnymi etapami życia człowieka. Zarówno w momencie ich trwania, jak i później jako dorośli, nie zdajemy sobie zapewne sprawy z doniosłości zmian, jakie wiążą się ze wspomnianymi etapami, a które prowadzą do tego, kim w efekcie jesteśmy. Samo dojrzewanie jest pewnym przełomem. Okres ten trwa w swej zasadniczej, tzw. pubertalnej fazie od ok. 12 do 16 roku życia. Oprócz zmian biologicznych następuje w nim kształtowanie się osobowości i przygotowanie do funkcjonowania w dorosłym społeczeństwie. Charakterystykę dojrzewania, mającą znaczenie dla rozwiązań prawnych, oddaje fakt, że jest ono określane również mianem „moratorium psychospołecznego” (łac.: *morari* - odwlekać, odraczać).

Wszelkie systemy normatywne, odnoszące się do stosunków społecznych obowiązują i są skuteczne w pełni wobec osób, które zaadaptowały się do pełnienia ról narzuconych przez normy tych systemów, natomiast jak już wspomniano, okres dojrzewania obejmuje dopiero sam proces takiej adaptacji. Inaczej mówiąc: przestrzegania określonych nakazów i zakazów można oczekiwać od tego, kto zdaje sobie sprawę z ich sensu oraz warunków, w jakich one funkcjonują, ma więc obiektywną psychiczną możliwość podporządkowania się im.

Nieuwzględnienie w rozwiązaniach prawnych wskazanego wyżej „moratorium” byłoby więc czymś nienaturalnym. Dlatego na przykład nie można przypisać winy sprawcy zarówno czynu zabronionego, jak i deliktu prawa cywilnego, jeżeli sprawca ten w trakcie swojego bezprawnego zachowania nie miał odpowiedniego wieku. Inne rozwiązania przewidują podobne ograniczenia przy regulacji takich zagadnień jak m. in. zdolność do czynności prawnych, małżeństwo, władza rodzicielska, bycie pracownikiem czy uczestniczenie w życiu politycznym. Przepisy różnych gałęzi prawa chronią osoby niedojrzałe i jednocześnie uwzględniają ich nieprzygotowanie do pełnienia pewnych ról społecznych. Dla omawianej problematyki największe znaczenie ma jednak ustawa z 26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich, obowiązująca od 13 maja 1983 roku. Ma ona zastosowanie, najogólniej mówiąc, w przypadkach stwierdzenia nieprawidłowości w rozwoju społecznym nieletnich lub naruszenia przez nich norm karnoprawnych.

Przed przedstawieniem rozwiązań dotyczących nieletnich konieczne jest wyjaśnienie do jakich osób odnosi się określenie „nieletni”. Tradycyjnie określa się tym mianem osoby, które nie ponoszą co do zasady odpowiedzialności karnej ze względu na swój wiek i brak możliwości zawinienia. Wg wszystkich działów prawa karnego dotyczy to osób, które popełniły czyn zabroniony przed ukończeniem 17 roku życia, przy czym tylko prawo wykroczeń nie przewiduje wyłomów w tej granicy wieku. Kodeks karny przewiduje w określonych sytuacjach możliwość jej obniżenia do lat 15, kiedy indziej podwyższenia do lat 18, natomiast wg Kodeksu karnego skarbowego możliwa jest tylko ta druga opcja, a wszystkie te przypadki stanowią ściśle wyjątki od zasady. Zostaną one omówione niżej. Tutaj można wskazać, że w pierwszym przypadku mowa jest o nieletnim, a w drugim: o sprawcy, tak więc pojęcie „nieletni” na gruncie prawa karnego jest jednolite i zawsze dotyczy osób poniżej 17 lat.

Legalną definicję nieletnich zawiera art. 1 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (dalej jako: ustawa), określający jednocześnie jej podmiotowy i przedmiotowy zakres stosowania. Wg tego przepisu nieletnimi są więc osoby, które: 1) nie ukończyły 18 lat — w zakresie zapobiegania i zwalczania ich demoralizacji, 2) popełniły czyn karalny po ukończeniu 13 lat, a nie ukończyły lat 17 — w zakresie postępowania w sprawach o te czyny, 3) nie ukończyły 21 lat — w zakresie wykonywania orzeczonych wobec nich środków wychowawczych lub poprawczych.

Przy określeniu pierwszej kategorii nieletnich ustawa posługuje się jedną z dwóch, określonych w jej art. 2, przesłanek postępowania w sprawie nieletniego, jaką jest demoralizacja (przesłanka profilaktyczna). Przesłanka ta jest wyrazem, leżącej u podstaw omawianych rozwiązań koncepcji „dziecka w niebezpieczeństwie”. Ustawodawca słusznie zaniechał definiowania zjawiska demoralizacji, poprzestając jedynie na wskazaniu w art. 4 ustawy typowych jego przejawów, nie określił również dolnej granicy wieku dla stosowania środków związanych z demoralizacją nieletniego.

Wyodrębnienie kolejnej kategorii nieletnich wiąże się z drugą przesłanką postępowania normowanego ustawą w postaci popełnienia czynu karalnego (przesłanka jurydyczna). Przez czyn karalny ustawa rozumie każdy czyn zabroniony jako przestępstwo (także skarbowe) oraz najpoważniejsze, enumeratywnie wskazane wykroczenia. Określenie „postępowanie w sprawach o czyny karalne” powinno być odnoszone do jakichkolwiek czynności odpowiedniego podmiotu, przewidzianych ustawą i dokonywanych już w związku z podejrzeniem popełnienia takiego czynu przez osobę między 13 a 17 rokiem życia, bez względu na formalne wszczęcie postępowania.

Obydwie wymienione przesłanki są od siebie niezależne, istnieją również między nimi pewne związki. Jedną z okoliczności świadczących o demoralizacji, jakie wymienia ustawa, jest popełnienie w ogóle czynu zabronionego, tak więc okolicznością taką jest również popełnienie czynu karalnego. Wynika z tego, że mimo ograniczonego zakresu pojęcia „czyn karalny”, jako przesłanki polegającej na naruszeniu norm karnoprawnych, w każdym wypadku gdy nieletni dopuszcza się takiego naruszenia, możliwa jest prawna reakcja na ten fakt. Wspomniane ograniczenie oraz ustanowienie dolnej granicy wieku osób, wobec których toczy się postępowanie o czyny karalne podyktowane jest charakterem tego postępowania, który może być zbliżony do postępowania karnego (postępowanie poprawcze).

Trzecia formuła określenia „nieletnich” wiąże się z wykonywaniem wobec nich środków przewidzianych ustawą i wskazuje na maksymalny czas ich wykonywania. Ustaje ono z mocy prawa z chwilą ukończenia przez nieletniego 21 lat, a w odniesieniu do niektórych środków – 18 lat. Tutaj należy zaznaczyć, że środki o których mowa nie mają charakteru kary. Niektóre z nich odpowiadają natomiast środkom karnym, które przewiduje prawo karne (zakaz prowadzenia pojazdów, przepadek) i stosuje się do nich odpowiednie przepisy Kodeksu karnego.

Jeżeli chodzi o przedmiotowy zakres zastosowania ustawy, to obejmuje on środki podejmowane w przypadku demoralizacji nieletniego lub popełnienia przez niego czynu karalnego, postępowanie dotyczące orzekania tych środków (przez sąd rodzinny) a także postępowanie wykonawcze. Taki podział zagadnień uregulowanych ustawą jest również widoczny w jej systematyce. Akt ten składa się z pięciu działów, a wymienione materie zawarte są w działach II - IV. Dział I zawiera przepisy ogólne, a dział V przepisy przejściowe i końcowe. Normatywna treść ustawy poprzedzona jest preambułą, która określa podstawowe cele postępowania w sprawach nieletnich, jakimi są: przeciwdziałanie ich demoralizacji i przestępczości, resocjalizacja, umacnianie funkcji opiekuńczo-wychowawczej oraz odpowiedzialności rodzin za wychowanie nieletnich. Preambuła skierowana jest do wszystkich, których ustawa dotyczy (dzieci, rodziców) oraz tych, którzy realizują jej rozwiązania. Charakterystyczne, że w odniesieniu do demoralizacji i przestępczości (w znaczeniu socjologicznym) nieletnich, mowa jest tylko o przeciwdziałaniu im, bez poruszania kwestii jakiegokolwiek represji, czy wymierzania sprawiedliwości.

Spośród ogólnych uregulowań ustawy, oprócz wspomnianych art. 1, 2 i 4 warto wskazać przepis art. 3, wskazujący na dobro nieletniego i interes społeczny, jako główne dyrektywy, którymi należy się kierować w sprawach nieletnich oraz wymieniający okoliczności jakie obowiązkowo należy uwzględniać w postępowaniu z nieletnim a także art. 3a dotyczący mediacji. Mediacja w ogólnym rozumieniu jest to pośredniczenie w sporze w celu doprowadzenia do zgody między jego stronami. Założeniem postępowania w sprawie nieletniego nie jest jednak rozwiązywanie jakiegokolwiek sporu. Postępowanie mediacyjne zostało wprowadzone do ustawy nowelizacją z roku 2000 i, jak się wydaje, jego konstrukcja nie burzy tego założenia. Jest ono dobrowolne, poufne, przeprowadzane przez fachowy podmiot ale na podstawie decyzji sądu, ma cel wychowawczy wobec nieletniego, biorą w nim udział również jego rodzice oraz pokrzywdzony, a jego wynik sąd, w oparciu o przedstawione mu sprawozdanie, ma obowiązek uwzględnić, orzekając w sprawie nieletniego. Często może się wydawać sztuczne mediowanie między nieletnim a pokrzywdzonym, który nawiasem mówiąc nie jest stroną w postępowaniu. Dlatego ustawa tylko przewiduje taką ewentualność, uzależniając skorzystanie z niej przez sąd od inicjatywy, a w każdym wypadku od zgody obydwu tych osób.

Kolejną materią uregulowaną w ustawie jest katalog oraz zasady stosowania środków zapobiegania i zwalczania demoralizacji i przestępczości nieletnich. Zgodnie z podziałem zawartym w art. 5 można tu wymienić środki wychowawcze oraz środek poprawczy w postaci umieszczenia w zakładzie poprawczym. Kara może być orzeczona tylko wyjątkowo, gdy inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego. Chodzi tutaj o karę przewidzianą

przepisami prawa karnego, bowiem jak już zasygnalizowano, ustawa nie przewiduje wobec nieletnich środka o takim charakterze.

Katalog środków, określonych przez ustawę jako wychowawcze, jest bardzo szeroki i mogą one mieć zróżnicowany charakter: wychowawczy, opiekuńczo-wychowawczy, terapeutyczny, resytacyjny, prohibicyjny. Często polegają na umieszczeniu w odpowiedniej, fachowej placówce. Takie zróżnicowanie umożliwia lepsze dobranie środka dla indywidualnego przypadku. W ogóle przepisy o nieletnich opierają się na zasadzie indywidualizacji, co jest widoczne również w rozwiązaniach dotyczących postępowania przed sądem oraz wykonawczego. Ustawa daje sądowi także możliwość nałożenia różnych obowiązków na rodziców nieletniego. Mogą one dotyczyć polepszenia jego warunków bytowych, wychowawczych, zdrowotnych, współpracy z odpowiednim podmiotem lub naprawienia szkody. W przypadku niewykonania tych obowiązków rodzice nieletniego mogą być ukarani karą pieniężną. Możliwe jest wreszcie zastosowanie w postępowaniu z nieletnim i tylko wobec niego, środków przewidzianych Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym.

Umieszczenie w zakładzie poprawczym jest najsurowszym środkiem przewidzianym ustawą i możliwym tylko w wypadku popełnienia przez nieletniego czynu karalnego, wyczerpującego znamiona przestępstwa. Pozostałymi, bezwzględными i kumulatywnymi przesłankami stosowania tego środka są wysoki stopień demoralizacji oraz okoliczności i charakter czynu. Ustawa wymienia jeszcze dwie przesłanki alternatywne o charakterze względnym — zachodzą one gdy inne środki okazały się nieskuteczne lub gdy nie rokuje resocjalizacji nieletniego. Ustawodawca podkreślił jednak znaczenie dwóch ostatnich przesłanek poprzez użycie słowa „zwłaszcza” (art. 10).

Umieszczenie w zakładzie poprawczym można warunkowo zawiesić na okres próby wynoszący minimum rok, maksymalnie 3 lata. Korzystając z tej możliwości sąd musi powziąć przypuszczenie, że mimo nieumieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym, cele wychowawcze zostaną osiągnięte, przy uwzględnieniu jego właściwości i warunków osobistych oraz okoliczności i charakteru czynu. Uwagę zwraca to, że przy określeniu przesłanek stosowania zakładu poprawczego, ustawodawca wskazał na cel w postaci resocjalizacji, a przy wspomnianym zawieszeniu — na cel wychowawczy. W okresie próby stosuje się środki wychowawcze. Sąd odwołuje warunkowe zawieszenie fakultatywnie, w przypadku dalszej demoralizacji nieletniego lub uchylania się przez niego od nałożonych obowiązków bądź nadzoru. Obligatoryjne odwołanie (wprowadzone nowelizacją z 2000 r.) następuje w przypadku popełnienia przez nieletniego któregoś z enumeratywnie wymienionych w przepisie ustawy ciężkich przestępstw — tych samych, które dają możliwość ukarania go w myśl k. k. lecz gdy nie zachodzi możliwość przeprowadzenia w stosunku do niego postępowania karnego. W przypadku pomyślnego upływu okresu próby i dalszych trzech miesięcy umieszczenie w zakładzie poprawczym z mocy prawa uważa się za niebyłe.

Przepisy ustawy, dotyczące postępowania wykonawczego, dają możliwość orzeczenia przez sąd rodzinny warunkowego zwolnienia z zakładu poprawczego, w przypadku zaistnienia przesłanek odwołujących się do postępów wychowawczych nieletniego. Jest to możliwe nie wcześniej niż po upływie 6 miesięcy od umieszczenia w zakładzie (do tego okresu sąd może zaliczyć pobyt w schronisku dla nieletnich). Pozostałe zasady są takie same, jak przy warunkowym zawieszeniu, z tym, że okres próby może trwać nie dłużej niż do ukończenia przez nieletniego 21 lat. W przypadku ponownego umieszczenia w zakładzie możliwe jest ponowne warunkowe zwolnienie, ale najwcześniej po upływie roku. Przepisy działu IV ustawy przewidują także możliwość warunkowego odstąpienia od umieszczenia w zakładzie poprawczym, zanim to nastąpiło (lub po upływie okresu odroczenia lub przerwy — art. 71), w przypadku gdy w zachowaniu nieletniego nastąpiła istotna poprawa. W takim wypadku zamiast zakładu poprawczego również stosuje się środki wychowawcze. Podobnie jak przy warunkowym zwolnieniu, możliwe jest to także wobec osób, które ukończyły 18 lat. Sąd może zarządzić umieszczenie nieletniego w zakładzie, gdy przemawiają za tym względy wychowawcze. Jeżeli to nie nastąpi w ciągu 2 lat i 3 miesięcy, orzeczenie o umieszczeniu w zakładzie z mocy prawa uważa się za niebyłe.

Ostatnio omówione środki przypominają środki probacyjne, przewidziane przez prawo karne. Między tymi rozwiązaniami zachodzą jednak różnice, wynikające chociażby ze wspomnianego faktu, że wobec nieletnich nie stosuje się kary, a do niej środki probacyjne się odnoszą. Pozostałe różnice tkwią m. in. w przesłankach zastosowania tych środków. W przypadku warunkowego zawieszenia umieszczenia w Z. P. ustawa mówi jedynie o

przyopuszczeniu sądu, że cele postępowania wobec sprawcy czynu zostaną spełnione, natomiast przy warunkowym zawieszeniu wykonania kary, jak wynika z odpowiedniego przepisu k. k., sąd musi mieć pewność co do tego. Jeżeli chodzi o warunkowe zwolnienie (z Z. P. i z odbywania reszty kary pozbawienia wolności), różnica jest podobna. Kodeks karny *expressis verbis* mówi o przekonaniu sądu, że sprawca będzie przestrzegał porządku prawnego a w stosunku do nieletniego wystarczy, że sąd poweźmie takie przypuszczenie. W przypadku odstąpienia od umieszczenia w Z. P. i warunkowego umorzenia postępowania, to jedna z różnic ma charakter techniczny, albowiem pierwszy z tych środków jest stosowany na etapie postępowania wykonawczego, a drugi z nich — sądowego.

Poza omówionymi wyżej środkami, w dziale II ustawy (art. 12) umieszczono środki leczniczo-wychowawcze. Ustawa wymienia je oddzielnie, ponieważ ich bezpośrednim celem nie jest oddziaływanie na postawę nieletniego. Mogą być one stosowane w przypadkach wystąpienia u niego zaburzeń psychicznych lub potrzeby zapewnienia mu opieki wychowawczej. Zaburzenia te zostały określone podobnie jak w przepisach prawa karnego o niepoczytalności. Ustawa nie przewiduje takiej instytucji, ponieważ zachowania nieletnich nie ocenia się pod kątem możliwości pokierowania swoim postępowaniem i rozpoznania znaczenia czynu.

Jak już wspomniano, wszystkie omówione środki mogą być wykonywane najdalej do momentu ukończenia przez nieletniego 21 lat, z tym że środki polegające na zobowiązaniu do określonego postępowania, nadzór odpowiedzialny rodziców, skierowanie do ośrodka kuratorskiego albo odpowiedniej organizacji społecznej lub instytucji, zakaz prowadzenia pojazdów oraz przepadek mogą być wykonywane tylko do ukończenia przez nieletniego 18 lat. Jeżeli natomiast środki wychowawcze zostały orzeczone na podstawie przepisów prawa karnego, to granica 21 lat nie doznaje wyjątku. Wykonywanie środków wskazanych w ustawie ustaje również z chwilą, gdy nieletni zostanie powołany do zasadniczej służby wojskowej lub zastępującej ją formacji.

W tym miejscu pozostaje jeszcze omówić kwestię zastosowania wobec nieletniego kary. Jest to możliwe w trzech przypadkach. Jeden z nich przewidują przepisy kodeksu karnego a dwa przepisy omawianej ustawy. Pierwszy przypadek (art. 10 par. 2 i 3 k. k.) odnosi się do nieletniego, który po ukończeniu 15 lat dopuści się któregoś z enumeratywnie wyliczonych, najcięższych przestępstw. Może on ponosić odpowiedzialność karną, jeżeli przemawiają za tym okoliczności sprawy, jego stopień rozwoju oraz właściwości i warunki osobiste, w szczególności gdy stosowane uprzednio środki przewidziane dla nieletnich okazały się nieskuteczne.

Kodeks przewiduje tutaj obligatoryjne obniżenie wymiaru kary do dwóch trzecich górnej jego granicy oraz fakultatywne nadzwyczajne złagodzenie kary. Drugi przypadek wprowadza art. 13 ustawy. Mówi on o nieletnim, który popełnił czyn karalny, ukończył w chwili orzekania 18 lat i wobec którego zachodzą podstawy do umieszczenia w zakładzie poprawczym. W takim przypadku sąd może zastosować karę, jeżeli stosowanie tego środka byłoby już niecelowe. Nadzwyczajne złagodzenie kary jest obligatoryjne. Ustawa mówi o „środkach poprawczych”, mimo że sama wymienia tylko jeden taki środek. A *maiori ad minus* należy uznać, że niecelowość odnosić się musi również do środków wychowawczych. Po trzecie zastosowanie wobec nieletniego kary jest możliwe (art. 94 ustawy) gdy zostanie orzeczony wobec niego środek poprawczy a przed rozpoczęciem wykonywania tego środka ukończy on 18 lat. W tym przypadku również obligatoryjne jest nadzwyczajne złagodzenie kary.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach można odstąpić od jej wymierzenia, zwłaszcza w przypadku istotnej poprawy w zachowaniu sprawcy. Czas trwania orzeczonej w ten sposób kary pozbawienia albo ograniczenia wolności nie może być dłuższy niż czas, jaki pozostał do ukończenia przez nieletniego 21 lat. Kontrowersje budzi pozostawienie stosowania tego ostatniego rozwiązania od swobodnej decyzji sądu oraz — z punktu widzenia zasady winy — kwestia polegająca na tym, że odnosi się ono do momentu już po orzekaniu w sprawie nieletniego, który nie musiał mieć ukończonych nawet 17 lat. Reasumując, ukaranie nieletnich w myśl k. k. odnosi się do rozumienia tej kategorii osób, przyjętego na gruncie przepisów prawa karnego i jest niezależne od możliwości zawinienia sprawcy. Przypadek drugi pozostaje w zgodzie z zasadą winy, natomiast trzeci trochę od niej odchodzi.

W związku z kwestią stosowania kary wobec nieletnich pozostaje problem, w jaki sposób traktować zachowania mogące wchodzić w skład czynu ciągłego, gdy niektóre z nich miały miejsce podczas nieletniości sprawcy (w rozumieniu prawa karnego). Obecnie doktryna i orzecznictwo zgodnie przyjmują, że ukaranie takiego czynu może nastąpić, gdy wszystkie wchodzące w jego skład zachowania odpowiadają przesłankom zastosowania kary.

Stosowanie środków wychowawczych, leczniczych albo poprawczego wobec sprawcy, który nie jest nieletnim w rozumieniu prawa karnego a nie ukończył 18 lat, przewidują przepisy k. k. i k. k. s. Jest to możliwe przy uwzględnieniu tych samych elementów, jakie decydują o ukaraniu nieletniego po ukończeniu 15 lat. W przypadku gdy przemawiają one za wspomnianym rozwiązaniem, sąd ma obowiązek jego zastosowania.

Postępowanie w sprawie nieletniego należy co do zasady do właściwości sądów rodzinnych. Wyjątki na rzecz sądu karnego dotyczą przypadków, gdy czyn nieletniego pozostaje w związku z czynem osoby dorosłej, zachodzą podstawy do ukarania nieletniego na podstawie k. k. lub gdy popełnił on czyn karalny wyczerpujący znamiona przestępstwa i ukończył przed wszczęciem postępowania 18 lat. W „zwykłych” przypadkach prowadzenie postępowania koncentruje się w sądzie rodzinnym a jedynie niektóre czynności, takie jak n.p. mediacja, zbieranie dowodów, mogą być dokonywane przez inne podmioty. Postępowanie się wszczyna, jeżeli zachodzi podejrzenie zaistnienia przesłanek wymienionych w art. 2 ustawy. Ze względu na szybkość dokonuje tego pojedynczy sędzia. Nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, jeżeli okoliczności nie dają podstaw do jego prowadzenia lub gdy orzeczenie środków wychowawczych albo poprawczego byłoby niecelowe, zwłaszcza ze względu na środki orzeczone w innej sprawie. Występują tutaj charakterystyczne dla ustawy kryterium celowości oraz możliwość selekcji spraw nieletnich. Stronami postępowania są nieletni, jego rodzice albo opiekun oraz prokurator. Ustawa wyszczególnia środki dowodowe, takie jak wywiad środowiskowy oraz opinia ośrodka diagnostyczno-konsultacyjnego lub innej specjalistycznej placówki.

W każdej sprawie nieletniego sędzia rodzinny prowadzi postępowanie wyjaśniające mające na celu zbadanie istnienia przesłanek postępowania oraz potrzeby zastosowania środków wymienionych w ustawie. Na tym etapie, w przypadku konieczności zabezpieczenia prawidłowego przebiegu czynności sądu, policja może zatrzymać nieletniego i umieścić go w policyjnej izbie dziecka. Na podstawie wyników postępowania wyjaśniającego sędzia rodzinny może wydać, poza postanowieniem o umorzeniu postępowania, jeszcze cztery inne rozstrzygnięcia merytoryczne. Chodzi tu o decyzje dotyczące dalszego rozpoznania sprawy w którymś z dwóch rodzajów postępowania, normowanych ustawą (opiekuńczo-wychowawcze, poprawcze), przekazania sprawy prokuratorowi (w przypadku istnienia przesłanek z art 10 par. 2 k. k.) albo przekazania sprawy szkole, do której nieletni uczęszcza lub organizacji społecznej, do której należy. Prokurator zwraca sprawę sędziemu rodzinnemu w przypadku ujawnienia nowych okoliczności, przemawiających przeciwko zastosowaniu kary.

Postępowanie opiekuńczo-wychowawcze i poprawcze istotnie się od siebie różnią. Pierwsze z nich toczy się w zasadzie na podstawie przepisów k. p. c. o postępowaniu nieprocesowym, a drugie na podstawie przepisów k. p. k., z wyjątkiem regulacji dotyczących post. uproszczonego, post. w sprawach z oskarżenia prywatnego, powództwa cywilnego, warunkowego umorzenia postępowania, oskarżyciela posiłkowego, wydania wyroku bez rozprawy albo bez postępowania dowodowego i art. 351 dotyczącego wyznaczenia składu orzekającego. W pierwszym rodzaju postępowania nieletni może mieć obrońcę, w drugim — musi mieć obrońcę. Obydwa rodzaje postępowania odbywają się co do zasady i w przeważającej mierze z wyłączeniem jawności. W postępowaniu poprawczym sąd może wydać postanowienie o zastosowaniu środków wychowawczych (o umieszczeniu w Z. P. orzeka wyrokiem). W postępowaniu opiekuńczo-wychowawczym nie można orzec środka poprawczego.

Podsumowując rozważania dotyczące podstawowych kwestii związanych z traktowaniem nieletnich w obowiązującym prawie, należy podkreślić wyjątkowość uregulowań ustawy z 1982 roku. Jej przepisy przewidują wiele rozwiązań i są bardzo elastyczne. Ich ładunek jurystyczny jest ograniczony. W sprawach nieletnich należy mieć na względzie ściśle indywidualne i głównie pozaprawne elementy. Skuteczność omawianych regulacji zależy także, czy może przede wszystkim od sfery organizacyjnej, dotyczącej całego złożonego systemu jaki te rozwiązania tworzą.

Miłosz Obłoz

Ur. 1984. Student prawa UMCS. Mieszka w Lublinie

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 08-06-2008)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,5921) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,5921>)

Contents Copyright © 2000-2008 by Mariusz Agnosiewicz
Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę podkatalogów, skrypty JavaScript oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl